

ACCENTE ALE COMUNICĂRII PUBLICE ÎN CONTEXTUL CRIZEI ECONOMICE

Ștefania Bejan^[1]

Rezumat

Devenit loc comun în istoria contemporană a lumii, fenomenul crizei economice apare fără preaviz și lasă cicatrici adânci în memoria individuală și colectivă, în proiectele sociale (politice, militare) à la long în relațiile interumane... Oricât nu s-ar recunoaște, nimeni nu e vaccinat definitiv împotriva „bacilului crizei”; fiecare om rămâne marcat (o vreme, pentru totdeauna, sensibil, fundamental): unii savurează cu disperarea ultimei zile de existență momente, întâmplări, prietenii, dispute, călătorii, iubiri, bani, orgolii; alții se luptă cu înverșunare să supraviețuiască, să-și dovedească puterea de a fi răzbit în pofida tuturor opreliștilor; unii se consolează, lipsiți de energia tinereții, a unui nou început, a unui miracol gen „Ce-ar fi, dacă?”. Profesioniștii comunicării, alături de inși poposiți din eroare în domeniu (ne referim cu precădere la politicienii fără cea mai firavă vocație în acest sens) își adaptează (strategic? intuitiv?) discursul destinat spațiului public și oferă o „stagiune” pestriță, tocmai bună de studiat la „Constituție”, „Cultură civică”, „PR în O.N.G.” etc. Accentele descoperite de cercetător țin proaspătă agenda mass-media și dau de lucru cetățenilor cu ceva brumă de preocupare vizând normalitatea societății în care s-au „nimerit” ...

Cuvinte cheie: *discurs, criză economică, spectacol social, societate civilă, leadership*

Profund atașați unei vieți moderne, marcate de proliferarea „pseudo-evenimentelor” prefabricate și de exacerbarea rolului de spectator avid al cetățeanului – consumator (Debord 1992, p. 192), actorii sociali conștientizează accentuarea pseudo-senzaționalului din comunicarea ultimelor decenii, dar se complac în acest *pattern* comod, protector, la modă... Justificându-se prin „comunicarea spectaculară”, societatea (în care se regăsește o „cascadă de semnale ierarhice” – Debord 1992, pp. 194-

[1] Academia Română, Bursier POSDRU/89/1.5/S/56815 *Societatea Bazată pe Cunoaștere – cercetări, dezbateri, perspectiv.*, e-mail: stbejan@yahoo.fr.

195) va accepta cu lejeritate apelativul „de spectacol”, fie și cu riscul vulgarizării conceptului critic de *spectacol* ori al încercărilor de destruc-turare efectivă a societății spectacolului. Considerat de G. Debord ideo-logie prin excelență, spectacolul social se dovedește „expresia separației și îndepărtării între om și om” (Debord 1992, p. 205). Ca ștergere a limitelor între individ și lume, spectacolul capătă puterea de a anula granițele lui *adevărat și fals*, prin „refularea întregului adevăr plasat sub *prezența reală* a falsității care asigură organizarea aparenței”, crede autorul *Societății spectacolului*. Tot el, sub imperiul „patologic” al lui Ga-bel, consideră o nevoie anormală a reprezentării, chiar dacă ea avea da-rul de a compensa „sentimentul torturant de a fi în marginea existen-ței”. Primatul actualității, spune Debord, care poate recunoaște voința eficacității imediate, ar putea explica, după opinia noastră, alunecarea într-un „tablou clinic al schizofreniei sociale” (pe urme gabeliene), în care, până și conștiința este un imobil spectator „apărat” de un *ecran* al spectacolului, în spatele căruia se întâlnesc doar *interlocutori fictivi*, interesați de propria lor „piață existențială” (Debord 1992, p. 207).

Într-o astfel de construcție socială, în care un *fapt halucinatoriu* (G. Debord) se petrece – „iluzia recunoașterii” fiecăruia de către ceilalți– nu suntem mirați de dictatura instantaneului, a imediatului, a lui acum cu orice preț, în care dramatizarea contează mai mult decât repetitivul cu care ne-am acomodat (Goffman 2003, p. 27). Reținem, din teoria gof-fmaniană a performării teatrale în viața obișnuită, că presupunem reprezentarea unor lucruri reale, dar nu îndeajuns repetate, spre deose-bire de scena propunătoare a unor aparențe jucate de actori-personaje în fața unor privitori-personaje. Interesează faptul că, în „viața ca viață”, avem de-a face cu doar două elemente interpretative: rolul individului discursiv adaptat rolurilor celorlalți (publicului) – Goffman 2003, p. 27.

Introducerea la Viața cotidiană ca spectacol amintește că, esențial pentru auditoriu, este profilul intervenientului „promisiv” (statut socio-economic, stima de sine, atitudinea față de interlocutori, competența, dacă e demn de încredere etc.), pentru a-și calcula așteptările/răspun-surile dorite de ascultători). Când e o figură inedită, vorbitorul se tră-dează prin atitudine și înfățișare, ambele funcționând ca analogii cu propunători asemănători, cunoscuți deja publicului. E. Goffman previne că faptele semnificative nu se produc în locul și vremea interacțiunii

propunător-auditoriu; uneori, acestea se ascund în mecanismul comunicării, cum se întâmplă cu atitudinile „reale”, „adevărate”, ori cu emoțiile și credințele personale care „pot fi detectate numai indirect, prin mărturisirile sale sau prin ceea ce pare a fi comportament expresiv involuntar”, ceea ce obligă la *exprimare* (pe sine) și la *impresionare* (a celor care asistă la discursul public) – Goffman (2003, p. 30). Acordând întâietate experiențelor individuale în mecanismul managementului impresiilor și expresivității, Erving Goffman avansează „paradoxul căutării”, în virtutea căruia se impune sporită atenția asupra aparențelor, în condițiile inaccesibilității realității; expresivitatea gestuală, simbolurile statutului, alte indicii ale adevăratului chip al intervenientului se dovedesc suficiente pentru impresiile dorite (și atât de importante în dramaturgia goffmaniană), inclusiv în problema abaterii acceptate de la standardele morale: „ca performerii, indivizii nu sînt preocupați de problema morală a producerii acelei impresii convingătoare conform căreia aceste standarde sînt realizate”. Cu alte cuvinte, analizând superficial „expresia oferită”, la intersecția comunicării verbale și non-verbale, aparența ia locul profunzimii în strategia intervenienților dornici să eludeze memoria auditorului cu privire la *background*-ul comunicational al propunătorilor (știindu-se că el ar dezavantaja pe cei cu trecut nu tocmai imaculat, pe cei interesați să ascundă „amănunte” gata să le incomodeze cariera etc.).

Sociologia actorului social privește competența comunicațională drept componentă a performării *actelor de limbaj* studiate de pragmatică în *dimensiunea lor strategică și dramaturgică* (Beciu 2011, p. 29). Poziționându-se în raport cu mesajul comunicat și, deopotrivă, cu destinatarul lui, performerii livrați modelului dramaturgic, în străduința izbutilii identității și discursului proiectate spațiului public, sunt categorisiți și dincolo de întrebuițarea unui limbaj anume: statutul social al vorbitorului circumscris unui câmp de putere în stare să confere o poziție (o situație, un rol, un precedent). Exemplul puterii dobândite de jurnaliști în propriul câmp profesional este ilustrativ pentru discuția invocată: confirmarea unei logici a pieței, identificarea unor efecte asupra producției culturale, prioritatea polului comercial, conferirea unei uriașe puteri simbolice autorităților statului ș.a.m.d. (Bourdieu 2007, pp. 115-126). Părinți ai *teoriei pertinentei* și întemeietori ai pragmaticii

cognitive, D. Sperber și D. Wilson „decretează” că actul de a comunica e, înainte de orice, un proces cognitiv, câtă vreme mesajele vehiculate sunt supuse interpretării condiționate de mecanisme de gândire: inferența, reprezentarea, computația (Beciu 2011, p. 30). Altfel spus, să poți deduce în legătură cu „complicitatea” text-context explicând mesajul, să fii capabil a identifica un „context pertinent”, spre mai lesnicioasă interpretare a conținutului, în fine, să atingi apogeul conectării enunțului la context. Cele trei momente ar atribui comunicării sociale *adecvarea la context și/sau orientarea spre relevanță* (C. Beciu), depășirea „pragurilor” de felul: statut și practici sociale, coduri și strategii, dar nicidecum „cheia” de-criptării actelor comunicaționale drept interes al transmiterii *impresiei de relevanță* la nivelul interlocutorilor (Beciu 2011, p. 30).

Dinamica socială a ultimelor decenii, între ale cărei mărci regăsim cu ușurință augmentarea culturii civice (Loghin 2012, p. 7), a confirmat succesul cuplului discurs persuasiv-lider charismatic, ceea ce dă șanse demersului nostru de a „scana” principalele accente ale comunicării publice consumate în vremuri tulburi de ultra-mediatizată criză economică (sursă, pretext, motor – deopotrivă invocate, subînțelese în „calendarul” politic al ultimelor luni). După S. Moscovici, intelectul rămâne indiferent la truda actorilor sociali de a-și construi un nume, emoția, în schimb, e victimă sigură, întrucât efortul invocat „Este o poliță de asigurare în ceea ce privește menținerea pe culmi – gloria sau nemurirea – și cel mai palpabil semn că liderul deține puterea, că acționează asupra celorlalți. Că a devenit modelul, ținta lor[...], că a pătruns în eul lor, iar acum domnește asupra regatului imaginației lor” (Moscovici 2001, p. 173). Preluându-l pe R. Michels – fidel discipol al teoriilor tardiene asupra mulțimii – stâlpul psihologiei sociale din Hexagon concluzionează: „Acești oameni (liderii partidelor – n.a.), care nu de puține ori au dobândit un fel de aureolă de sfinți și de martiri, nu cer decât o singură recompensă în schimbul serviciilor prestate: recunoașterea (Michels 1971, p. 57). Respectuoși principiului „Admiră-te și mulțimea te va admira” (S. Moscovici), lideri de partide, de opinie, de nații par să exerseze la nesfârșit, într-o oglindă vie – dar pradă seducției discursive – rolul merituosului adulat... Și ajung să creadă!

Vara anului 2012 poate fi suport de analiză, din perspectiva accentelor identificate în comunicarea publică practică de politicieni, jurnaliști și publiciști din rândul intelectualilor, studiul evidențiind ipostaze ale discursului: acuzator, admirativ, ironic, auto-protector, auto-victimizator, amenințător, insolent, justițiar, împăciuator, îngrijorător... Aparițiile, nu puține – așa cum ne-am obișnuit – ale politicienilor de toate orientările, spre a persuadea publicul român (dar și pe cel „arondat” Uniunii Europene), au dat la iveală elemente de tip *acuzator*, așa cum s-a observat în ședința Camerelor reunite ale Parlamentului României, din 6 iulie, întâlnire premergătoare votului pentru referendumul de demitere a președintelui. C. Antonescu, președinte al Senatului, reiterând strategia cu care T. Băsescu a câștigat, psihologic, înfruntarea (transmisă, în direct, pe postul național de televiziune, în decembrie 2004) cu A. Năstase, s-a adresat președintelui în exercițiu (el-însuși participant la reuniunea parlamentarilor): „Domnule președinte al României, măcar un lucru ne unește pe noi doi: dorul de Emil Boc. Pentru dumneavoastră, că era bun un președinte de partid ca E. Boc, iar în ceea ce mă privește – care credeam că nu se poate mai rău decât cu Boc – constat că se poate!”. Același intervenient, dorind să sublinieze „dezertarea prezidențială”, tună de la tribuna Parlamentului: „Domnule președinte Traian Băsescu [...], de fapt, *dumneavoastră* (s.a.), v-ați suspendat demult [...], pentru că România nu a avut în dumneavoastră un *garant* (doar camarila politică a avut), pentru că nu a avut un *mediator* (v-ați considerat *șeful* statului, adică șeful tuturor instituțiilor și al cetățenilor)”. La rândul-i, D. Șova (P.S. D.) rostește, țintind comportamentul lui T. Băsescu: ” Președintele a *înșelat* poporul [...], a dorit *dezbinarea* populației în cei care îl agreează pe Băsescu și cei care nu-l mai vor [...], a *determinat sărăcirea* românilor”. Comentând rezultatul votului parlamentarilor (256/114), Toader Paleologu (P.D.L.) spune că „E o victorie à la Phyrus” (pierderile celor două armate sunt egale), dar T. Băsescu „este un animal de campanie remarcabil”; aici se observă accentul admirativ aparținând politicianului fost ministru al culturii.

În categoria *auto-protector/auto-victimizator*, putem înscrie: a) discursul lui C. Antonescu, în conferința de presă din seara de 6 iulie, când deja știe că, o vreme, va onora rolul suprem în stat („voi face doar ce trebuie ca președinte interimar, nu tocmai cu greutatea conferită de

alegeri; mă voi auto-suspenda, temporar, din P.N.L.”); b) mărturia lui V. Ponta: „mi-a fost amenințată familia. Am cerut protecția ei [...]. Zilnic, dialoghez cu decidenți europeni, pentru a explica faptul că e o problemă de politică internă și nu trebuie periclitată poziția României în Consiliul European”; c) invocând art. 146, lit. „e” din Constituție, T. Băsescu justifică cererea de soluționare a „conflictului juridic de natură constituțională ” cu Parlamentul României, astfel: „Am obligația, ca președinte în exercițiu, să utilizez toate căile (resursele) constituționale în disputa cu o majoritate politică care a suspendat președintele [...], să protejez funcția de șef al statului, președinte. Nu pentru Traian Băsescu (eu sunt vremelnice), ci pentru instituția președintelui României. S-ar deduce, altfel, că președintele care nu are majoritate în Parlament trebuie demis”.

La categoria *adresare ironică*, același personaj ține loc de exemplu. Astfel, în conferința de presă ulterioară constatării numărului suficient de voturi pentru gestul electoral din 29 iulie 2012, T. Băsescu anunță: „În concluzie, mergem la referendum! Observ un salt calitativ la clasa politică: în 2007, 322 voturi au fost pentru demitere, iar astăzi, doar 256”; și încă: „Marele argument al suspendacilor este că nu mai am popularitate [...]. Dacă îți asumi, împreună cu țara, trecerea prin criză, e greu să rămâi la 51% cotă de încredere. Amintiți-vă de G. Bush, care a scăzut în credibilitate și nu s-a gândit nimeni să-l suspende [...]. În Constituție scrie că un președinte poate fi demis pentru fapte grave. Nu e cazul meu; am auzit doar acuzații cu privire la declarații, nu la fapte grave. Un președinte ales nu poate fi mut! Trebuie să-și asume responsabilitatea de a fi comunicator, având legitimitatea pentru aceasta atunci când nimeni altcineva nu avea curajul să o facă [...]. Dincolo de faptul că n-am mințit niciodată, niciodată cu intenție. Poate am avut o informație proastă...”. Din aceeași pornire, fie în discuțiile cu ziaristii („Ei, și voi, acum! Devin persoană privată și nu aveți dreptul să vă băgați în viața mea...”), fie cu trimitere la primul ministru („Din ordinul premierului, nu am putut merge la Bruxelles”), președintele amenințat cu demiterea în miezul verii găsește resurse pentru a-și conserva stima de sine, oricât n-ar fi pe placul adversarilor politici, ori demn de abordare în studii și articole de specialitate. Amenințător, nu o dată, atât de exersatul T. Băsescu se va arăta în lupta împotriva tuturor: „Dacă, după referendum, îl mai găsesc la Guvern (pe V. Ponta– n.n.), nu-i voi mai pune

niciodată un mandat de premier...”; „Nu mai sunt la început de campanie, să am emoții. Privesc lucrurile rece” (6 iulie); o săptămână mai târziu, avea să „decreteze”: „Este un semnal înfiorător pentru România faptul că, nici președintele Consiliului European, nici președintele Comisiei Uniunii Europene nu au avut o conferință de presă comună, alături de V. Ponta [...]. Eu nu sunt un om care să mă ascund sub un prag”. (De remarcat și demersul prezidențial din 16 iulie, la adresa politicianilor aflați la putere: „Pentru jocurile lor politice au sacrificat România. Este mult prea mult! Oricât ar fi de simpatizați de electorat, nu pot să sacrifice România pentru jocurile lor politice de jos nivel”).

În registrul *amenințător* pot fi considerate intervențiile discursive ale Angelei Merkel și liderului socialiștilor din Bundestag (cancelarul a criticat atacul U.S.L. la adresa instituțiilor statului, ocazie cu care a cerut imperativ guvernului Ponta restabilirea „încrederii în țară”; Franck-Walter Steinmeier a declarat că „este inacceptabil să tai în doar câteva zile puterile Curții Constituționale și să schimbi procedurile parlamentare în așa fel încât să se potrivească intereselor tale”), președintelui Parlamentului European, Martin Schultz („Un prim-ministru care are o largă majoritate poate schimba Constituția țării sale, dar nu poate lua măsuri care să intre în contradicție cu regulile și valorile noastre [...]. Înlocuirile rapide care au avut loc în fruntea mai multor instituții din România sunt cel puțin stupefiante. La fel și tentativa [...] de demitere a președintelui T. Băsescu. Este foarte dubios din punct de vedere politic, dar este legal”). O zi plină de apariții publice amenințătoare sub aspect discursiv a fost 21 iulie: mai întâi, președintele propus spre demitere („Am convingerea că poporul român va da o lecție teribilă clasei politice pe 29 iulie, și asta va fi salvarea României [...]. Voi sunteți aici stăpâni, nu partidele. Mergeți la urne, spuneți «Nu» și salvați-vă țara de la izolare [...]. Spuneți « Nu» iubitorilor de pușcăriabili”); în replică, premierul: „Îi spun lui T. Băsescu, care stă speriat și turbat ca un scorpion, îi spun că vara aceasta nu se poartă albul lui, se poartă tricolorul României” și, în fine, președintele interimar („De această luptă depinde soarta noastră și a copiilor. Veniți la vot cu toată suferința pe care ați adunat-o în acești ani, cu toată umilința pe care ați suportat-o, cu toată speranța care v-a mai rămas”). În notă amenințătoare de-criptăm și declarații politice din 23 iulie, indiferent că vin de la președintele grupului

„popularilor europeni”, J. Daul, îndemnând Comisia Europeană să se asigure că valorile europene și drepturile fundamentale sunt respectate în România (“Sunt îngrozit! Nu pot să cred că, într-un stat membru al U.E., după mai mult de 20 de ani de la căderea comunismului, libertatea de exprimare este din nou amenințată [...]. Istoria recentă a arătat că toate formele de totalitarism încep cu represiunea politică și îngrădirea dreptului la opinie”) ori de la cel român (cu referire la patronul trustului media *Intact* – „...programul de suspendare a președintelui [...] a fost discutat în Grecia, cu ocazia zilelor libere de 1 Mai. Nu s-au sfiit să discute direct pe plajă, la hotelul...”; „Acolo este tot un urmaș al lui Vântu, acolo este patron tot un domn care trăiește din bani publici și face politică pentru a șantaja politicul. Mie, acest individ care-i patron la *România TV* și-a permis [...] să-mi dea un mail, să avem o discuție. De când, până când, discut eu cu un șantajist, proprietar de trust tv.? Aici au ajuns indivizi de teapa ăstora care, când pun mâna pe o televiziune...”).

Insolent, fără îndoială, a fost demersul lui V. Ponta (9 iulie), dorindu-se o replică la poziția cancelarului german („...nu Angela Merkel va vota la referendumul din 29 iulie!”), dar și al președintelui suspendat, susținând (24 iulie) că „nu ține pe nimeni acasă”, dar că democrația se poate proba și prin votul împotriva demiterii: „Cert este că nu eu am cerut un vot pentru mine. Eu mi-am câștigat mandatul de 5 ani în 2009. Cei care vor să întrerupă mandatul constituțional au și responsabilitatea să-i convingă pe români să vină la vot. Este obligația celor care au aprobat referendumul să probeze cu voturile necesare”.

În decursul lunii iulie, politicieni români și exponenți ai U.E. au dat dovadă de atitudine discursivă *împăciuitoare*. De pildă, V. Ponta (11 iulie) promite, la Bruxelles, atenționat de președintele Parlamentului European, membru al aceleiași familii politice cu premierul nostru, că „Referendumul va fi organizat conform deciziei C.C.R.”. În egală măsură, T. Băsescu declară (23 iulie) „un regret profund” pentru că a spus public „ceea ce gândește despre regele Mihai”, opinând: „asta îmi arată că, uneori, politicieni, măcar în chestiuni foarte sensibile, este bine să nu spună ce gândesc” (Într-un moment de onestitate, T. Băsescu a răspuns întrebării cu privire la tăcerea regelui la insultele proferate de președinte: „Așa trebuia să facă un Rege!”). O săptămână după, urmează „să-și

toarne cenușă-n cap” primul ministru român, privind în ochi presa occidentală, „pe teren” bruxellez, spunând că a tras învățămintele crizei politice care a afectat România, a recunoscut că „imaginea României, pe plan internațional, a fost șifonată” și a promis că nu va mai căuta „confruntări” cu T. Băsescu. În aceeași zi, președintele Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Jean-Claude Mignon, îi îndeamnă pe liderii noștri politici să depășească subiectele de dispută și să coopereze, „demonstrând respectul reciproc fără de care democrația ar fi doar un set de reguli formale”. Hannes Swoboda (președintele grupului socialiştilor și democraților din Parlamentul Europei) va recunoaște: „Nu există învingători în referendumul din România. Acum, toate partidele politice trebuie să se asigure că România nu va fi perdantă”.

Am categorisit drept discurs *justițiar* ceea ce, în 9 și 10 iulie, a comunicat Curtea Constituțională a României, *hotărând* că a fost *respectată* procedura de suspendare din funcție a lui T. Băsescu, că este *inadmisibilă* cererea președintelui ales de soluționare a conflictului cu Parlamentul, că *respinge* sesizările formulate de V. Blaga și R. Anastase (P. D.L.) privind revocările lor din funcții, că *admite* sesizarea P.D.L. privind excluderea de la controlul de constituționalitate a hotărârilor Parlamentului, că *amână* discutarea sesizărilor privind neconstituționalitatea Legii de modificare a referendumului și a hotărârii Parlamentului privind revocarea lui Gh. Iancu din funcția de Avocat al poporului; C.C.R. *decide* că legea prin care s-au făcut modificări la art. 10 din Legea Referendumului este *constituțională*, în măsura în care asigură participarea la vot a cel puțin jumătate plus unu din numărul persoanelor înscrise pe listele electorale permanente.

Accentele identificate în discursul jurnaliștilor pot fi clasificate în: acuzator și împăciuitoare. Din prima categorie, aducem în atenție comentariile ale celor prezenți în platourile postului *Realitatea TV*, imediat după rostirea discursului președintelui ales în Parlament. De la aprecieri, precum revenirea la omul normal care a fost, știind să salute și să comunice cu cetățenii, până la observarea acumulării mai multor greșeli de către președintele suspendat, constatate „acum, când T. Băsescu nu mai e nici trist, nici vesel; este pregătit”, când „vrea să dea totul astăzi”. Tot în 6 iulie, după conferința de presă a președintelui suspendat cu 256 la 114 voturi ale parlamentarilor, am consumat aprecierea unui

jurnalist „suspectat” de profesionalism (Emil Hurezeanu): „Dacă discursul post-factum (cu scuze, cu accente de omenie, cu zâmbete...) ar fi fost susținut în Parlament, altfel ar fi stat lucrurile. Cred că T. Băsescu se înșală crezând că justiția este problema prioritară a românilor. Acum, starea socială e cea care interesează”. Acuzatori sunt Mircea Dinescu și Stelian Tănase, Radu Tudor, *Le Figaro*, *El Pais*, *New York Times*, *Wall Street Journal*.

Cel care, pentru câștigarea primului mandat al președintelui Băsescu, i-a făcut o asiduă campanie, afirmă: ”Îl contrazic pe E. Hurezeanu. Mi-e frică de zâmbetul lui T. Băsescu. Nu poți să fii într-o situație dramatică și să zâmbești. Zâmbetul e din alt film... Ce om normal, care trece printr-o dramă, ar zâmbi « hă, hă, hă » ? E atât de rușinos să fii de două ori suspendat! Sinistru... Țasta-i piază-rea. Nu a făcut nimic pentru oameni...”. Pamfletarul este aprobat de politolog: „Mircea are dreptate, nu poți să râzi... Mi s-a părut destul de nervos (președintele- n.n.), dornic să pună niște lucruri la punct, dornic să dea niște lecții. El este ieșit de pe șine. Își va reveni în campanie, când va vorbi cu oameni [...], când va merge în țară. Băsescu e un «animal politic» redutabil în campanii. Parlamentul nu e zona lui”. După jurnalistul cu studii juridice și experiență occidentală la *Europa Liberă*, „Președintelui i se poate reproșa încă o dată încălcarea Constituției, după ce a recunoscut că «nimeni altcineva nu avea legitimitatea să le spună românilor despre măsurile de austeritate». I se poate reproșa inclusiv faptul că a vrut să treacă singur țara prin criză, mai ales că nu a trecut-o. T. Băsescu spune că nu a vorbit cu nimeni din străinătate despre suspendare. Păi e grav, dacă nu a avut pe cine să sune și dacă, după 8 ani de mandat Băsescu, să nu-l sune, întrebând ce se întâmplă, cum ar putea fi ajutat...”.

Renumitele publicații vest-europene sunt acide. Într-un editorial din 14 iulie, în *New York Times*, Kim Lane Schepele spune că „aceste acțiuni ale guvernului Ponta combină politica partinică polarizată cu o revoluție pentru distrugerea Constituției”, după ce, cu una-două zile în urmă, *El Pais* titra despre „Noua oaie neagră a Europei”, referindu-se la „ofensiva premierului Ponta de a acapara puterea în România”, ceea ce „ridică îngrijorări în privința unui regres democratic în sud-estul continentului”. În *Le Figaro* se anunță: „România: justiția va tranșa războiul liderilor”, după ce, poziția lui Hillary Clinton și Angela Merkel a determinat

„mașinăria” europeană să treacă la acțiune. Conform *Wall Street Journal*, premierul nostru luptă „murdar, chiar și după standardele românești”. Amărăciunea primei zile după referendum este „pusă în valoare” de R. Tudor (*Intact*), concluzionând: „U.S.L. n-are prea multe scuze pentru faptul că nu a obținut 50% plus unu voturi la acest scrutin. Dacă nici când ai 2300 de primari și 38 de președinți de consilii județene nu poți mobiliza lumea, atunci n-are rost să mai discutăm. Alegerile au fost pierdute în Moldova...”.

Felul în care au intervenit în spațiul comunicării publice aceia dintre intelectuali preocupați de „mărturisirea” convingerilor lor spre destinatari necesari structurării opiniei publice poate fi unul hibrid, pe care l-am „botezat” *îngrijorător-ironic*. Spre exemplu, în editorialul „Balamuc” (Teodorovici 2012, în *Suplimentul de cultură* al *Ziarului de Iași*, nr. 362/6 iulie), L. D. Teodorovici previne că „România a luat-o razna [...], scrâșnetele din dinți și izbucnirile nervoase au stricat prietenii [...], dreptatea, cel puțin în politică, e un concept mai mult decât relativ [...]. Ne-am respins categoric unii pe alții, repudiind uneori amicitii vechi, în numele unei nebunii politice pe care o judecăm, atât de o parte, cât și de alta, prin prisma unor valori personale”. Temerea scriitorului constă în faptul că „adevărul însuși, printre atâtea arestări și spectacole de altă natură, a fost băgat pe nesimțite la balamuc”.

Registrul este păstrat în textul preluat de *Ziarul de Iași* (24 iulie), semnat de finul ironist Andrei Pleșu și intitulat sec „Scrisoare deschisă Doamnei Ecaterina Andronescu”. Semnatarul *Tratatului despre îngeri* își dezvăluie admirația față de un ministru care călătorește la volanul propriei mașini, care poate susține un „dialog rezonabil”, care „a îndrăznit (s.a.) să pună în discuție temeierile legale ale unei universități particulare de trist renume” („Spiru Haret”- n.a.), dar care ocolește răspunsul așteptat de mediul academic și societatea civilă: „a plagiat sau nu dl. Ponta? Și dacă da, cum spun bunul simț și două comisii din trei, atunci cine periclitează prestigiul vieții academice? Și cum puteți patrona, cu seninătate, o asemenea nefăcută?”. A. Pleșu, cu tot respectul, o socoate pe E. Andronescu „părtașă la această nefastă dezonoare”, explicând că aici stă „necinstea fundamentală a unui prim ministru [...] și a unor universitari care au consimțit să acopere această fraudă”, consecințele observându-se nu doar în evaluarea unei persoane, a unui

partid, ci a învățământului românesc și a întregii țări, din păcate... Discutând cu cititorii *hot news.ro* (27 iulie), Pleșu este cel puțin la fel de cinstit cu sine, declarând: „Nu văd nici un motiv să înlocuiesc un berbec cu două găște” (se referea la demiterea președintelui, în beneficiul imediat al preopinienților săi, Antonescu și Ponta). În același context, publicistul semnalează existența unor dubii în ce privește legitimitatea gestului politic („Documentul care a argumentat suspendarea președintelui mi s-a părut, din punct de vedere juridic, neconvincător. Curtea Constituțională nu vorbește nicăieri despre «încălcări grave ale Constituției»”).

În pagina destinată *Opiniilor*, F. Lăzărescu își „strigă” indignarea față de confiscarea și apărarea, „cu toporul în mână”, a ideilor de democrație, intelectual, inteligență, reține, dreptate... Recunoaște public: „Eu mă duc să votez demiterea lui. E părerea mea sinceră, neafiliată politic. Sunt anti-Băsescu și atât. Legat de actuala putere, nu am deocamdată altă apreciere decât aceea că îmi oferă o mică șansă să scap de el, așa cum l-am apreciat pe Băsescu pentru că mi-a oferit șansa să scap de Năstase”. (Motivele opțiunii „pârlitului de scriitor”, „jegos”, „uslaș împuțit”, „creier spălat de *Antene*”..., așa cum a fost tratat în *comment*-uri, îl devoalează lesne: cu un garant al justiției precum T. Băsescu, „România nici n-ar merita să fie salvată”; „ungerea” fiicei europarlamentar a fost făcută în cel mai pur stil fanariot; uzurparea, timp de trei ani, a rolului primului ministru nu e de acceptat într-o democrație; nu poate fi un președinte normal cel care „împarte sticle cu vin și alte premii în direct la OTV”). Poate, mai mult decât argumentarea omului de litere (cu subiectivitatea sa subînțeleasă), contează mesajul de final: „...nu îndemn pe nimeni la vot. Vreau doar să le spun bășiștilor că mă sperie intoleranța lor și sentimentul pe care mi-l dau, acela că refuză să-și pună măcar pentru o secundă întrebarea: « Dar dacă, totuși, eu mă înșel?»” (Lăzărescu 2012, în *Ziarul de Iași*/27 iulie).

Cu simbolicele sale instrumente, societatea civilă a reclamat derapaje în mecanismul democratic. Astfel, Asociația Pro Democrația a sesizat Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție cu privire la sms-urile cu conținut electoral transmise cetățenilor români ca îndemn de a participa la vot. De la „Eu vara nu dorm. Pe 29 n-am somn” și „La referendum votez, pentru că eu chiar contez”, până la „ei nu pot boicota

atât cât putem noi vota” și „Hai, Traian, să bem o bere, să ne luăm la revedere”, mesajele de motivare au ocupat universul tehnic informațional și cerul patriei, la propriu: deasupra Constanței, un avion de agrement „brăzda” seninul cu înscrisul „Hai la referendum!”.

Ziua care încheie luna lui Cuptor oferă două pricini de meditație, în contextul analizei propuse. Din editorialul „Vox populi” (Onofrei 2012, în *Ziarul de Iași* /31 iulie) deducem că toată lumea a ieșit înfrântă din inutilul război al referendumului (politicienii– pentru că nu au izbândit mai nimic, electorii– întrucât nu au fost „abuzăți” cu soluții de alungare a crizei economice). Întrebarea „Ce rost mai are să înlocuiești niște nebuni cu alți nebuni?” poartă oarece legitimitate, în special în rândul celor „prea îngreșoși de politica dâmbovițeană”. Pe de altă parte, din *Punctul critic*, B. Crețu întrevede „falimentul clasei politice” drept rezultat al referendumului. Că au pierdut politicienii, n-ar fi mare pagubă, însă România e văduvită, aflându-se într-o amplă criză morală („una căreia cred că simpla demitere a președintelui Băsescu nu i-ar fi pus capăt”). Retorica înfrângerii conține deopotrivă, răutatea oamenilor politici și dezorientarea electoratului, absența *fair-play*-ului în disputele publice, dar și a aceluia „personaj luminos, corect, demn de încredere care să poată atrage adeviziunea elitelor”, până la urmă, a demnității și onoarei (Crețu 2012, în *Ziarul de Iași*/31 iulie).

Cele trei surse ale discursului public: politicieni, jurnaliști, intelectuali-publiciști nu au fost întâmplător preferate. Ele dau seamă de prefacerile spațiului public în variantă post-modernă, de nevoia cronicizată a ceea ce numim *comunicare deliberativă*. Conferirea unei dimensiuni deliberative discursului mediatic (prin găzduirea, de către presă, a diferitelor puncte de vedere trebuincioase interpretării; vizarea unui larg interes grație dezbaterilor media; facilitarea accesului la spațiul public; medierea pozițiilor neasemănătoare între actori sociali cu interese diferite) generează înțelegerea deplină a rolului pe care presa îl onorează într-o cultură „subordonată” democrației. Având ca reper ceea ce C. Beciu numește *analiza practicilor de mediatizare* a actorilor politici și agendei publice, ajungem lejer la *dispozitiv interpelativ, compasional*, la *mobilizare socială* etc. Autoarea *Sociologiei comunicării și a spațiului public* identifică o distincție între „noi” (opinia publică, jurnaliștii, comentatorii, analiștii) și „ei” (politicienii, deținătorii puterii de decizie).

Stilurile de moderare tradiționale (autoritar și „laissez-faire”) sunt inspirat completate de discursul *ironic-critic* și cel *interpelator*, gata să calmeze pretenția ziarștilor la mediere, dar evidențiind „un actor statutar care mobilizează o viziune normativă despre semnificația evenimentelor (jurnalismul actor civic, justițiar, ludic etc.) – Beciu 2011, pp. 216-226.

Considerăm că interpelarea este conceptul-cheie al studiului propus, recunoscând întru totul, rolul acesteia în producerea „gândirii critice” (parte a comunicării deliberative, a „spațiului public deliberativ”) – Beciu 2011, p. 217. Hipermediatizarea vieții politice, „populismul mediatic” (C. Beciu), un statut hibrid al jurnalistului, o frontieră simbolică între „noi” și „ei” prefigurează o uniformizare a discursului public (politic, jurnalistic, aparținând intelectualilor) – numitor comun punând în dificultate civică principalele grupuri vulnerabile, defavorizate –, în tușe „trădând” miza interpelatoare, după model occidental, cu accente autohtone, dar, sperăm, cu efecte benefice pe termen lung..

Concluzii

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului POSDRU/89/1.5/S/56815 Societatea Bazată pe Cunoaștere – cercetări, dezbateri, perspective, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

Bibliografie

1. Beciu, C. (2011). *Sociologia comunicării și a spațiului public*. Ed. Polirom, Iași.
2. Bourdieu, P. (2007). *Despre televiziune*. Grup editorial Art, București.
3. Crețu, B. (2012). Cine a câștigat la referendum? Falimentul clasei politice. *Ziarul de Iași*/31 iulie
4. Debord, G. (1992). *La Société du Spectacle*. Gallimard, Paris.

5. Goffman, E. (2003). *Viața cotidiană ca spectacol*. Ed. Comunicare.ro, București.
6. Lăzărescu, F. (2012). Să fie limpede. *Ziarul de Iași*/27 iulie.
7. Loghin, D. (2012). Democrația participativă – condiție pentru economia socială. *Revista de Economie Socială (Journal of Social Economy)*, Nr. 5/2012, vol. II, pp. 3-29. Ed. Hamangiu, București.
8. Michels, R. (1971). *Les partis politiques*. Flammarion, Paris.
9. Moscovici, S. (2001). *Epoca maselor*. Ed. Institutul European, Iași.
10. Onofrei, C. (2012). Vox populi. *Ziarul de Iași*/31 iulie.
11. Teodorovici, L. D. (2012). Balamuc. *Suplimentul de cultură al Ziarului de Iași*, nr. 362/6 iulie.